

**PANDEMİ VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI EKSENİNDE BUĞDAY ÜZERİNE TESPİT,
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER
(ÖZET)**

1. Buğday üretiminin uzun yıllar düzeyinde ve geçen yıla göre %17,6 artışla 20 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

2. Salgın kaynaklı yaşanan sorunların gıda arzı, gıda temini ve fiyatları üzerindeki baskısı azalarak sürerken, 24 Şubat 2022’de Rusya-Ukrayna arasında savaş patlak vermiştir. Savaşın gıda ilişkisi ile ilgili tespitler;

- Rusya ve Ukrayna birçok temel gıda maddesinin küresel tedarikçisi konumundadır (örneğin; global buğday ihracatının %30-34’ü).

- Savaşın Ukrayna’da bu üretim sezonunda ekili ürünlerin bakım ve hasadında sorun çıkaracağı gibi, ekilecek ürünlerde ve sonraki üretim sezonlarında da etkisini devam ettirebileceği beklentisi hakimdir.

- Rusya’nın doğal gaz ihracatı küresel ticaretin %20’sini oluşturmaktadır. Bu durum enerji fiyatlarında dramatik artışlarla gıda fiyatlarını tetiklemektedir.

- Rusya azotlu ve potasyumlu gübrede yaklaşık %15’er, Belarus ise potasyumlu gübrede yaklaşık %15 küresel ihracat payına sahiptir. Bunların ticaretinin kısıtlanması da global gübre fiyatlarını adeta şaha kaldırmıştır.

Bunlara şu hususların eklenmesi gıda sorunun daha karmaşık hale getirmektedir;

- Fosil kökenli yakıt fiyatlarındaki katlanarak artış, tahılların başını çektiği enerji bitkilerinin daha fazla biyo-yakıtla dönüştürülmesi ile arz daralmasına sebep olmaktadır.

- Ülkelerin kriz ortamlarında stoklamaya yönelmeleri, ihracat kısıntısına ya da yasaklama yoluna gitmeleri.

- Bireylerin temel ürünlerde bireysel stoğa yönelmeleri.

3. Ülkemizde salgın ve savaşın buğday eksenli etkisi;

- Lojistik sıkıntıları, gaz ve petrol ve enerji fiyatlarındaki artışlar, gübre, tarımsal ilaç ve diğer tarımsal girdilerdeki dramatik artışlardan ülkemiz de etkilenmiştir.

- Salgın ve savaş ülkemiz buğday sektörünü de doğrudan etkilemiş, ithal edilen buğdayın ton fiyatı 420 dolara dayanmıştır. TMO’nun un-yem regülasyonu için iç piyasaya buğday sürmesi, global buğday fiyatlarının ülkemize daha düşük yansımaları sağlasa da iç piyasada fiyatlar ortalama 5,5 TL/kg düzeyindedir.

4. Buğdayda sektörel olarak kısa vadede yapılacaklar;

- TMO'nun reel fiyat belirlemesi, kampanya döneminde haftalık gözden geçirme yaparak, gerekli görürse yeni fiyat açıklaması ve alım yapması.
- TMO'nun böyle bir hassas dönemde piyasayı regüle etme görevini yerine getirebilmesi, yeterli stok yapmasına bağlıdır. Bunun yolu öncelikli olarak hasat döneminde yeterli buğday alımından geçmektedir. Kampanya dönemi dışında gerekli görüldüğünde spot piyasalardan ve TRÜB üzerinden buğday alımı yapılması da önemlidir.
- Rekolte tahminimize göre buğday üretimi ülkemiz iç tüketimini karşılayabilecek düzeydedir (20 milyon ton). Bununla birlikte, mamul madde ihracatı için gerekli hammaddenin yeterli, güvenilir ve uygun fiyatla dış piyasalardan temin edilemeyebileceği durumlarda buğdaya dayalı mamul madde ihracatının kısıtlanması seçeneği üzerinde durulmalıdır.
- 2022-2023 üretim sezonu dekara destek ödemesinin ek desteğin de kalıcı hale getirilerek 230 TL'ye, 10 krş/kg olan ürün desteğinin 25 krş/kg'a çıkarılması buğday üretiminin sürdürülebilirliği açısından önerilmektedir.

5. Buğdayda sektörel olarak orta-uzun vadede yapılacaklar;

- Lisanslı Depoculuk Sisteminin daha çok üretici ve doğrudan buğday ticareti ve mamul madde üreten sanayiciye hizmet edecek şekilde gözden geçirilmesi, yeni hasat sezonuna 2-3 ay kalana kadar, yatırımcı o günkü fiyatlardan TMO'ya ürün senedini devretmeli, uygun ise verilecek avans fiyatı ile TMO tarafından alınıp, fiyat farkı olur ise yatırımcı lehine değerlendirilmelidir.
- Su yetersizliği olan havzalara dış havzalardan su getirme projeleri yeniden gözden geçirilmeli, devam eden baraj, gölet projeleri hızla tamamlanmalıdır.
- Ülkemizde her yıl yaklaşık 3,5 milyon hektar alan nadasa bırakılmaktadır. Nadas yılında daha seyrek ekilerek; serin iklim tahılları, kışlık baklagil yem bitkileri, nohut ve mercimek gibi tane baklagiller, ayçiçeği ve aspir gibi yağ bitkilerinin yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Köy nüfusunun boşalmasını ve yaşlanmasını önleyecek sosyal projeler acilen etkin bir şekilde uygulamaya konulmalıdır.
- Hayvancılıkta; bu sektörü yaşam tarzı haline getirmiş ve daha çok küçükbaş hayvancılık yapan aile işletmelerini güçlendirmeliyiz.
- Tarımda yağışlardan/sudan yararlanmayı da azaltan organik madde eksikliği üzerine bir seferberlik boyutunda gidilmelidir.
- Ülkemiz sulanan tarla bitkileri alanlarında dört yıllık ekim nöbeti bildirimini uygulamasına gidilmeli ve bu uygulama teşvik sistemi ile ilişkilendirilmelidir.
- Üreticilerin birlikler, kooperatifler halinde yenilebilir enerji yatırımları teşvik edilerek, tarımsal enerji maliyetinin düşürülmesi sağlanmalıdır.

6. Buğdayda tarım sigortası zorunlu hale getirilmeli, TARSİM desteği %70 ve hasar ödeme oranı %80 olmalıdır.

PANDEMİ VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI EKSENİNDE BUĞDAY ÜZERİNE TESPİT, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

1. Geçen üretim yılına göre Güneydoğu ve Marmara Bölgelerinde yağışlar aynı düzeyde, diğer bölgelerde değişen oranlarda daha yüksek olmuştur. Uzun yıllar ortalamalarına göre ise, Marmara Bölgesi aynı düzeyde, Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri daha yüksek yağış almış, diğer bölgelerde ise değişen oranlarda daha düşük yağışlar kaydedilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise buğday açısından tarımsal bir kuraklıktan söz etmek mümkündür. Ayrıca yerüstü su rezervlerindeki artış sonucu sulamaya daha fazla kaynak ayrılması, sulama yatırımlarındaki geri dönüşlerle sulanan alan miktarındaki artış, mayıs ayının ilk 10 gününde genellikle ülke genelinde, özelde ise önemli buğday ekim alanlarında yağış ve diğer iklim koşullarının olumlu seyretmesi, buğday üretim beklentisinin uzun yıllar ortalaması düzeyinde, geçen yılın ise oldukça üzerinde öngörülmesinin en önemli dayanağıdır. İç Anadolu ve Geçit Bölgelerinde mayıs yağışlarının, Doğu Anadolu Bölgesinde mayıs-haziran yağışlarının önemini koruduğu değerlendirilmektedir. **Buğday üretiminin uzun yıllar düzeyinde ve geçen yıla göre %17,6 artışla 20 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.**
2. UHK tarafından Mayıs 2020’de yayınlanan raporda pandemi ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunulmuştu “Dünya etkileri keskin, süresi ise öngörülemeyen global bir pandemi ile karşı karşıyadır. Bu krizden tarım-gıda sektörünün en fazla etkilenecek sektör olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim; COVID-19 salgınından en çok dış ticaret etkilenmekte, oluşan lojistik sorunlar nedeni ile dış ticaret dengesinde bozulma sinyalleri gelmektedir. Bütün bunlar tarım ve gıda sektöründe de küresel ölçekte bir kriz yaşanması endişesini beraberinde getirmektedir. Pandeminin doğal sonucu olarak; lojistikteki yavaşlama, deniz ve kara taşımacılığında uygulanan sıkı sağlık tedbirleri ve **sayıları otuzu geçen ülkenin** tarım ürünleri ihracatına kısıtlama getirmesi ya da kısıtlama hazırlığı yapması (Rusya, Ukrayna, Kazakistan gibi hammadde temininde güçlü ilişkilerimiz olan ülkelerin de) dünya genelinde gıda fiyatlarının yükselmesi eğilimini ortaya çıkmıştır. **Nitekim dünya buğday üretimin artacağı ve stokların rekor seviyeye ulaşacağı bilinmekle birlikte, yukarıda sıralanan sebeplerle buğday fiyatlarında yükseliş söz konusudur.”** Bu öngörüler doğru çıkmış, yukarıda sıralanan sebeplerin doğal sonucu olarak gıda fiyatları, özellikle de buğday fiyatları sürekli artış eğilimi göstermiştir. Pandemi kaynaklı yaşanan sorunların gıda arzı, gıda temini ve fiyatları üzerindeki baskısı azalarak sürerken, **24 Şubat 2022’de Rusya-Ukrayna arasında savaş patlak vermiştir. Bu savaşın gıda ile özelde tahıllar ile ilişkisini ortaya koyacak önemli tespitler şunlardır;**
 - **Rusya ve Ukrayna’nın birçok temel gıda maddesinin küresel tedarikçisi** konumunda olmaları; nitekim, **Dünya’da dış ticareti yapılan toplam kalorinin %12’sini bu iki ülke sağlamaktadır** (Bu ülkeler global Ayçiçek ihracatının %25-30’unu, arpa ihracatının %27-30’unu, buğday ihracatının %30-34’ünü, mısır ihracatının %17-20’sini oluşturmaktadır).
 - **Savaşın Ukrayna’da bu üretim sezonunda ekili ürünlerin bakım ve hasadında sorun çıkaracağı gibi, ekilecek ürünlerde ve sonraki üretim sezonlarında da etkisini devam ettirebileceği beklentisi** hakimdir. Bu üretim sezonunda bile buğday üretiminde 5 milyon tonun, mısır üretiminde 10 milyon tonun üzerinde azalışlar olabileceği tahminleri yapılmaktadır.
 - **Savaş sonucu; lojistikte aksama, gıda tedarik zincirinde sıkıntılar, limanların, kritik önemdeki ticari işletmelerin kapanması** söz konusudur.

- Rusya'nın doğal gaz ihracatı küresel ticaretin %20'sini (AB ülkelerinde çok daha fazlasını) oluşturmaktadır. Bu durum enerji fiyatlarında dramatik artışlara sebep olmakta, gerek enerjiyle doğrudan tarımsal faaliyetlerin ilişkisi ve gerekse enerji yoğun üretilen girdiler (gübre, tarımsal ilaç gibi) üzerinden önemli üretim maliyeti artışlarının, gıda fiyatlarını tetikleme söz konusudur.
- Rusya azotlu ve potasyumlu gübrede yaklaşık %15'er, savaşa taraf olan Belarus ise potasyumlu gübrede yaklaşık %15 küresel ihracat payına sahiptir. Bunların ticaretinin kısıtlanması da global gübre fiyatlarını adeta şaha kaldırmıştır.

Bütün bunlara şu hususların da eklenmesi gıda sorunun çok daha işin içinden çıkılmaz hale getirmektedir;

- Fosil kökenli yakıt fiyatlarındaki katlanarak artışla ilişkili, yağ bitkilerinin ve tahılların başını çektiği enerji bitkilerinin biyo-yakıt dönüşürülmesinde artış eğilimi görülmekte ve bu da gıdalarda arz daralmasına sebep olmaktadır.
- Ülkelerin kriz ortamlarında stoklamaya yönelmeleri, ihracat kısıntına ya da yasaklama yoluna gitmeleri.
- Bireylerin gıda konusunda salgın dönemi alışkanlıktan kaynaklanan gıda temin güvensizliği ve panik sonucu temel ürünlerde bireysel stoğa yönelmeleri.

Tüm bunlar gıdaya erişimde önemli sorunlarla birlikte global gıda fiyatlarında önemli artışlara, daha önce enflasyonla tanışmamış ülkelerde bile enflasyon baskısının oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim, FAO Şubat Küresel Gıda Fiyat Endeksinin tüm zamanlarının en yüksek düzeyine ulaştığını açıklamıştır. Üstelik şubat ayının sadece iki gününde savaş baskısı yaşanmıştı, bu sebeple endeks mart ayında da artmaya devam etmiştir.

Dünya buğday üretiminin geçen üretim sezonuna göre bir miktar artarak 780 milyon ton düzeyinde olacağı tahmin edilmekle birlikte, salgın ve savaşın oluşturduğu sıralanan sorunlar nedeni ile fiyatlardaki yükseliş ve dalgalanmaların devam edeceği öngörüsü hakimdir.

3. Salgın döneminin ilk yılında yine UHK Mayıs 2020 raporunda "Pandemi sürecinde gelişmiş birçok ülkede dahi market rafları boşalırken, Türkiye'de gıda sorunu yaşanmaması, ülkemizin tarım-gıda potansiyelinin yüksekliğine işaret etmektedir." ifadesi gerçekliğini korumaktadır. **Ancak salgından dünya etkilenirken, Ülkemizin etkilenmemesi imkânsız iken, buna bir de yanı başımızda başlayan ve süregelen savaş eklenmiştir.** Buğday açısından ise 2021 yılında yaşanan tarımsal kuraklık sonucu üretim düşüşü, salgın ve savaş etkisi ile birleşince daha zorlu bir süreç ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde salgın ve savaşın buğday eksenli etkisi;

- Yukarıda belirtilen küresel ölçekteki sorunlar aslında aynı ile ülkemizi ve buğday ile ilişkili sektörleri de etkilemiş; lojistik sıkıntıları, gıda tedarik zincirinin bozulması, gaz ve petrol ve enerji fiyatlarındaki artışlar, gübre, tarımsal ilaç ve diğer tarımsal girdilerdeki dramatik artışlar benzer şekilde olmuştur.
- Ülkemiz Tarım ve Gıda Ürünlerinde dış ticaret fazlası olan bir ülkedir. Nitekim 2021 yılında **Tarım ve Gıda Ürünleri Dış Ticaretinde 7,2 milyar dolar fazla** vermiştir. Aynı husus Buğday ve Mamulleri Dış Ticaretinde de söz konusudur. Yine Ülkemizde buğday üretimi ekstrem yıllar hariç genellikle iç tüketimini karşılamakla birlikte, dahilde işleme rejimi kapsamında buğdayın işlenip, mamul madde olarak ihraç edilmesi için her yıl belirli bir miktar buğday ithalatı yapılmaktadır (un, bulgur ihracatında Dünya'da birinci, makarna ihracatında ikinci bir ülke). Kurak yıllarda ise, geçen

yıl olduğu gibi, iç tüketim için de belirli miktar buğday ithalatı gerekmektedir. Bu ithalat coğrafi yakınlık, lojistik kolaylıklar, yüksek kalite ve uygun fiyat gibi sebeplerle ağırlıklı olarak Rusya ve Ukrayna'dan yapılmaktadır. Dolayısı ile salgın akabinde başlayan savaş ülkemiz buğday sektörünü hem ürün hem de girdiler üzerinden doğrudan etkilemiş, etkilemeye devam etmekte, etkisini sürdüreceği de öngörülmektedir. Nitekim bu sebeple **ithal edilen buğdayın ton fiyatı 420 dolara dayanmıştır**. TMO'nun şu ana kadar un-yem regülasyonu adı altında iç piyasaya buğday sürmesi, global buğday fiyatlarının ülkemize daha düşük yansımaları sağlasa da **iç piyasada buğday fiyatları ortalama 5,5 TL/kg düzeyinde seyretmektedir**.

- **Buğday yem sektörü için ikame ürün konumundadır.** Ülkemizde son 20-30 yılda hayvancılık değişime uğramış, küçükbaş hayvancılık gerilemiş, yerini ağırlıklı olarak hazır kesif yemler ile beslenen büyükbaş hayvancılık almıştır. Bu değişime paralel olarak, yem sanayii de büyük gelişme göstermiş, 25-30 milyon bandında üretim yapacak düzeye ulaşmıştır. Bu üretimin yarısına yakınında hububat türleri kullanılmaktadır. Ülkemizde geçen üretim sezonunda yaşanan kuraklık sonucu, buğday üretimi düşerken, arpa üretim düşüşü daha fazla olmuş, yem sanayiinde buğdaya talep artarak, buğday fiyatı üzerine daha fazla baskı oluşmuştur. **Bu üretim yılında Global arpa üretiminin %9 civarında azalacağı yönünde tahminler** dikkate alındığında, ülkemiz arpa rekoltesinin yakından izlenmesini gerekliliği ortadadır.

4. Buğdayda sektörel olarak kısa vadede yapılacaklar şu şekilde özetlenebilir;

- **TMO'nun dünya buğday fiyatlarını gözeterek reel fiyat belirlemesi**, Dünya'daki olağanüstü şartlar gereği buğday fiyatlarındaki hızlı değişimin olacağı öngörülerine uygun olarak, **kampanya döneminde haftalık gözden geçirme** yaparak, gerekli görürse yeni fiyat açıklaması ve alım yapılması hayati önemdedir.
- **TMO'nun** böyle bir hassas dönemde piyasayı regüle etme görevini yerine getirebilmesi, **yeterli stok yapabilmeye** bağlıdır. Salgın ve savaşın oluşturduğu olağan üstü şartların ithalatta şimdiden zorluklara sebep olduğu göz önüne alındığında, iç piyasadan ürün satın alınıp, stok yapılmasının hayati önemde olduğu açıktır. Bunun için dünya buğday fiyatları ile uyumlu reel fiyat açıklamasının ve haftalık fiyat gözden geçirmeleri yapılmasının öneminin tekrar vurgulanmasına ihtiyaç duyulmuştur. **Ayrıca; kampanya dönemi dışında gerekli görüldüğü durumlarda spot piyasalardan ve TRÜB üzerinden buğday alımı yapılması da önemlidir. Stoğun bu olağan üstü koşullar dikkate alındığında 4-5 milyon ton düzeyinde olması**, piyasaları düzenleme görevini hakkıyla yerine getirmesine imkân sağlayabilecektir.
- Mayıs ayı (1 Ekim-30 Nisan 2020) rekolte tahminimiz **ülkemizin iç tüketim ihtiyacını karşılayacak düzeyde bir buğday üretiminin (20 milyon ton) gerçekleşebileceği** yönündedir. Elbette bu tahminin gerçeğe dönüşmesi büyük ölçüde mayıs yağışlarında iklimde anormal değişimlerin olmamasına bağlıdır. Bu üretim gerçekleşse bile, **malul madde ihracatı için gerekli hammaddenin yeterli, güvenilir ve uygun fiyatla dış piyasalardan temin edilemeyeceği hususu göz önünde bulundurulmalı** (bağlantıların şimdiden oluşturulması), **gerektiği dönemlerde buğdaya dayalı malul madde ihracatının kısıtlanması hazırlıkları yapılmalıdır**.
- Salgınla başlayan ve savaş ile tırmanan koşullar buğday üretimindeki temel girdi fiyatlarının katlanarak artışına sebep oldu, döviz fiyatlarındaki artış da bu fiyatların yüksekliği ve oynaklığında etkili olmaktadır. Bu girdilerin başında; gübre, tarım ilaçları, yakıt ve enerji gelmektedir. Global nedenlerden kaynaklı bu maliyet artışları, üretimi zorlayıcı bir sürece doğru evrilmektedir. Üretimi

zorlayıcı bu nedenlerin hafifletilmesinin yolu da tüm Dünya’da olduğu gibi, uygulanacak teşvik ve desteklerden geçmektedir. 2022 yılında; sertifikalı tohumluk kullanım desteği buğdayda dekara 16 TL iken, %50 artırılarak 24 TL olarak belirlenmiş, mazot desteği 22 TL, 20 TL gübre desteği ve bir defaya mahsus olmak üzere 50 TL ek girdi desteği ile dekara toplam 116 TL destek ödemesi yapılacaktır. Bu destekler temel bir ürünün arz güvenliği adına takdirle karşılanmaktadır. Ancak; geçilen olağanüstü şartların girdi fiyatlarını anormal düzeye çıkarması, buğdayın uluslararası piyasalardan yeterli ve uygun fiyatlarla bulunamama riski göz önüne alındığında **2022-2023 üretim sezonu dekara destek ödemesinin** bir defaya mahsus olan ek desteğin de kalıcı hale getirilerek **230 TL’ye çıkarılması** kuvvetle önerilmektedir. 2020 yılında buğdayda kilogram başına 10 krş’a çıkarılan **ürün desteği** önemli işlevler görmekle birlikte, global koşulların büyüklüğü karşısında güncelliğini kaybetmiş olup, **25 krş’a çıkarılması** yukarıda belirtilen destekle birlikte, **sürdürülebilir buğday üretimine katkı sağlayabilecektir.**

5. Buğdayda sektörel olarak orta-uzun vadede yapılacak olanlar;

- Lisanslı Depoculuk Sistemi esas olarak tarım ürünlerinde üreticinin finansman sorunun çözerek, ürünün değerinde pazara sunulması gayesi ile oluşturulmuş, bu amaçla farklı destek mekanizmaları devreye sokulmuş, elektronik ürün senetlerinin de devreye girmesi ile önemli bir ticaret ve yatırım aracı olmuştur. Ancak kriz yıllarında bu sistemin üreticiden ve doğrudan buğday ticaret ve mamul madde üreten sanayiciye hizmet etmekten dışında, yatırım amaçlı kullanıma dönüşebildiği de bir gerçek, bu da ulusal bir stok olarak görülebilmekle beraber ihtiyaç olunan zamanda buğdayın piyasaya arz edilmemesi riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle **Lisanslı Depoculuk Sisteminin esas amacına uygun olarak daha çok üretici ve doğrudan buğday ticareti ve mamul madde üreten sanayiciye hizmet edecek şekilde gözden geçirilmesi, yeni hasat sezonuna 2-3 ay kalana kadar, yatırımcı o günkü fiyatlardan TMO’ya ürün senedini devretmeli, uygun ise verilecek avans fiyatı ile TMO tarafından alınması, fiyat farkı olur ise yatırımcı lehine değerlendirilmesi önerilmektedir.**
- Suyun her damlası değerli olduğuna ve gıda güvenliğini doğrudan ilgilendirdiğine göre, havzalardaki ekosistemi koruyarak, **su yetersizliği olan havzalara dış havzalardan su getirme projeleri yeniden gözden geçirilmelidir.** Daha önce maliyet açısından fizibil bulunmayanlar, yenilebilir enerji kaynaklarından da yararlanma alternatifi ile gelinen süreçteki gıda fiyatları ve bulunma gücü de dikkate alınarak, yeniden değerlendirilmelidir. **GAP Projesi başta olmak üzere devam eden baraj, gölet projeleri hızla tamamlanmalıdır.** Konya Kapalı Havzası Ülkenin gıda güvenliği açısından çok önemli bir havza olup, öncelikli olarak Afşar ve Bozkır Barajları ile Hotamış depolaması işlevsel hale getirilmeli, akabinde fizibil bulunan dış havzalardan su getirme projeleri süratle yatırım programlarına alınmalıdır.
- Ülkemizde her yıl yaklaşık 3,5 milyon hektar alan yağışın üst üste üretime izin vermemesi sebebiyle işlenerek boş bırakılmaktadır. Genellikle ülkemizde yağışı 500 mm’min altında olan Orta Anadolu ve Geçit Bölgelerinde uygulanmaktadır. Yağışın bu bölgelerde üst, üste ekonomik üretime izin vermediğine dair bilimsel veriler bulunmakla birlikte, iklim değişikliği, mevsimsel kaymalar, sıcaklık değişimleri, yağış dağılımındaki farklılıklar, mahsul fiyatları ve tarım tekniğindeki gelişmeler bu konunun özellikle 350-500 mm yağış alan bölgelerde yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. **Bu nedenle nadas yılında daha seyrek ekilmek koşu ile; başta buğday olmak üzere serin iklim tahılları, ot amaçlı kışık baklagil yem bitkileri, nohut ve mercimek gibi tane baklagiller, avçiçeği ve aspir gibi yağ bitkilerinin yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.** Farklı

zamanlarda belirli alanlarda uygulanan bu tür projeler çok daha kapsamlı olarak ve etkili yöntemlerle uygulanmalıdır.

- **Köy nüfusunun boşalmasını ve yaşlanmasını önleyecek sosyal projeler** acilen etkin bir şekilde uygulamaya konulmalıdır.
- **Birçok tarla bitkileri üretimi için oldukça verimli olan ovaların tarım topraklarının çok yıllık bahçe bitkileri üretimine kayması dikkat çekici boyuta ulaşmıştır.** Bu ürünler değerli ve çoğu da ihraç ürünleri olmakla birlikte; esas olarak stratejik ürünler olan tahıl, yağ bitkileri ve tane baklagillerin ekim alanlarının daralmasına sebebiyet vermektedir. **Bu konuda gidişatı yavaşlatacak tedbirler üzerinde çalışılmalıdır.**
- **Hayvancılıkta; bu sektörü yaşam tarzı haline getirmiş ve daha çok küçükbaş hayvancılık yapan aile işletmelerini korumalı ve güçlendirmeliyiz.** Bu hayvancılık tarzı; krizlere karşı dirençli, daha çok mera'dan faydalanan, hasat atıkları ve kaba yemden yararlanan hayvancılık biçimi olup, ülkemiz koşullarına adaptasyonu son derece yüksektir. Son yıllarda yeniden artışa geçen küçükbaş hayvancılıktaki gelişmeleri daha da hızlandıracak kapsamlı projelere ihtiyaç vardır. Böylelikle hazır kesif yeme ihtiyacının azalması, ikame ürün buğdaya sıklıkla yem sanayiinde duyulan ihtiyacı azaltacaktır.
- Tarımda kurak ve yağışlı/sulanan alanlarda verimliliği kısıtlayan en önemli faktör olan, yağışlardan/sudan yararlanmayı da azaltan **organik madde eksikliği üzerine bir seferberlik boyutunda gidilmelidir.** Organik ve organomineral gübrelere uygulanan teşvikler artırılırken, kendi organik artıklarını gübre olarak kullanan üreticiler de teşvik edilmelidir.
- Ülkemiz sulanan tarla bitkileri alanlarında dört yıllık ekim nöbeti bildirimini uygulamasına gidilmeli (bu sitemde en az bir yıl serin iklim tahılı ekimi koşulu getirilmesi şartı ile, uygun bitki sırasının onayı tarım otoritesince yapılmalı) ve bu uygulama teşvik sistemi ile ilişkilendirilmelidir.
- **Üreticilerin birlikler, ya da kooperatifler halinde yenilebilir enerji yatırımları (özellikle güneş ve rüzgâr) teşvik edilerek, tarımsal enerji maliyeti özellikle de sulama maliyetinin düşürülmesi yönündeki projeler yaygınlaştırılmalıdır.**

6. Öngörülen buğday rekoltesi ülke nüfusu dikkate alındığında iç tüketimi büyük ölçüde karşılayacak düzeydedir. Ancak, 85 milyonluk ülke nüfusu yanında ülkede bulunan göçmenlerin, turistlerin ve iç savaş ve başka nedenlerle üretimden düşen çevremizdeki ülkelerin, gönül coğrafyamıza ve dünyanın dört bir tarafına yapılan yardımların ortaya çıkardığı boyut dikkate alındığında **100-110 milyonluk bir nüfusun** karşımıza çıktığı mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

7. Konsey Başkanımızın değişik platformlarda sıklıkla dile getirdiği konseyimiz görüşleri ile özdeş; Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından açıklanan kuraklıkta TARSİM desteğinin yıla özel %70'e, hasar ödeme oranının da %80'e çıkarılmış olması da takdirle karşılanmıştır. Ancak buğday üretiminin ülkemizde marjinal alanlarda yapılması, iklim değişikliği göz önüne alındığında, kuraklığın tekrarlanma riski yüksek olup, buğday üretiminin ekim alanlarının artırılarak sürdürülebilirliğinin ve arz güvenliğinin sağlanması için **buğdayda tarım sigortası zorunlu hale getirilmeli, TARSİM desteği ve hasar ödeme oranı da korunmalıdır (TARSİM desteği %70 ve hasar ödeme oranı %80).**

Saygılarımızla..